

тивної взаємодії у повсякденній діяльності. Вона виступає пріоритетом державної політики і важливим засобом адаптації суспільства до швидких змін середовища.

Зі загально-філософських позицій екологічна освіта повинна відповідати таким вимогам [7]:

- формувати навички для аналізу стану навколишнього природного середовища на міждисциплінарному рівні;
- поєднувати планетарні характеристики біосфери з локальними (місцевими, регіональними, державними);
- бути неперервним процесом, спрямованим на майбутнє;
- вміло поєднувати наукові та практичні аспекти, які сприяють формуванню активної громадянської позиції.

У процесі формування екологічного знання одним із найскладніших етапів є усвідомлення соціально-економічної суті відносин суспільства до природи. У цьому плані надзвичайно важливо зрозуміти, що немає двох окремих систем – соціальної (антропогенної) і природної. Існує єдина взаємопов'язана і взаємозалежна система, що вимагає оптимізації функціонування всіх її підсистем. Нерозумно розглядати розвиток окремих підсистем без врахування впливу інших підсистем. Великою помилкою є визнання пріоритету забезпечення тієї чи іншої підсистеми і, передусім, ставити інтереси людини поза законами природи.

У третьому тисячолітті екологічна освіта повинна стати необхідною складовою гармонійного екологобезпечного розвитку. Вона буде найбільш ефективною тільки тоді, коли буде здійснюватися впродовж всього життя людини. Створення такої системи екологічної освіти повинно бути законодавчо визнано конституційною нормою як основа державної екологічної політики.

Література

1. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – М.: Наука, 1989. – 263 с.
2. Гардашук Т.В. Кконцептуальні параметри екологізму. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2005. – 200 с.
3. Кисельов М.М., Канак Ф.М. Національне буття серед екологічних реалій. – К.: Тан-дем, 2000. – 158 с.
4. Основи стійкого розвитку/ За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.Г. Мельника. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2005. – 654 с.
5. Печчеи А. Человеческие качества. – М.: Прогресс, 1980. – 302 с.
6. Траверсо А.Б. Размышления о философском образовании в области окружающей среды. – М.: Наука, 1979. – 146 с.

УДК 378:331.102.344

Викладач Л.Б. Сіверська – Львівський інститут
банківської справи Університету банківської справи НБУ

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ І РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Розглянуто питання джерел фінансування інтелектуального капіталу. Досліджуємо роль освіти у формуванні і розвитку інтелектуального капіталу. Наводиться авторська система чинників конкурентоспроможності української менеджмент-освіти.

Ключові слова: освіта, інтелектуальний капітал, людський розвиток.

*Teacher L.B. Siverska – Lviv institute of banking of University of banking
of the National bank of Ukraine*

The role of education in forming and development of intellectual capital

Such questions free considered of ways financial intellectual capital. The educational role of forming and development intellectual education is research. The author's system of factor competitorable Ukrainian educational management.

Постановка питання

Людина обіймає центральне місце в політичних, економічних, соціальних та інших процесах. Сучасне суспільство – це суспільство висококваліфікованих, мобільних та творчих особистостей, які мають вільний доступ до інформації та знань.

На сучасному етапі розвитку суспільно-економічних відносин висококваліфікованих спеціалістів розглядають насамперед, як носіїв інтелектуального капіталу.

Центральною системоутвірною складовою формування та розвитку інтелектуального капіталу є роль освіти, яка сьогодні набуває вирішального чинника економічного зростання країни і має стати головним чинником зростання економіки України. Якісна освіта на думку міжнародної спільноти вважається сьогодні однією з необхідних умов успішного розвитку будь-якої країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблематика дослідження інтелектуального капіталу є якісно новою, оскільки цей термін набув поширення тільки у 1990-х рр. Завдяки роботам Т. Стюарта – одного з фундаторів інтелектуального капіталу. Подальший розвиток теоретико-методологічних та прикладних засад дослідження концепції інтелектуального капіталу, його формування, розвитку та використання знайшов відображення в багатьох роботах вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, фундаментальні аспекти цієї наукової проблеми було досліджено у працях Е. Брукінг, Л. Едвінссона, М. Мелоуна, П. Саллівана, О. Бутніка-Сіверського, А. Гапоненка, В. Гейця, О. Грішньої, В. Зінова, О. Кендюхова, Л. Федулової, А. Чухно та інших учених, які комплексно досліджували концепцію інтелектуального капіталу або декомпозували об'єкт дослідження за окремими напрямками.

Тому, метою цієї роботи є дослідження впливу освіти на формування і розвиток інтелектуального капіталу та створення ефективної системи реалізації цього впливу на практиці.

Виклад основного матеріалу

У широкому значенні інтелектуальний капітал – це знання, інформація, що формуються, використовуються та примножуються в діяльності підприємства і приносять позитивний економічний та соціальний ефект; це авансована інтелектуальна вартість, що в процесі свого обігу та кругообігу приносить додаткову вартість; це нематеріальні активи, що становлять основу функціонування сучасного підприємства в новій економіці [2].

У наш час роль держави в цій галузі дуже велика. Держава застосовує і стимулювальні, і примусові заходи, спрямовані на примноження людського капіталу, а отже і підвищення рівня інтелектуального капіталу нації. До при-

мусових належать обов'язкова для всіх формальна шкільна освіта в установленому обсязі, обов'язкові медичні профілактичні заходи (наприклад, щеплення) тощо. Основними є стимулювальні заходи. Уряд використовує два дійових способи для стимулювання приватних інвестицій у людський капітал, до того ж цей вплив здійснюється за допомогою економічних ринкових заходів. По-перше, через систему податків і субсидій держава впливає на доходи тих, хто здійснює такі інвестиції. По-друге, уряд може регулювати ціни на інвестиції в людський капітал, регулюючи ціни: використовуваних для цього ресурсів. Особливо велика роль держави у двох найважливіших сферах формування людського капіталу – в освіті та охороні здоров'я. Саме тому в цивілізованому світі держава економічними методами заохочує підприємства до інвестування в людський капітал [4].

Серед соціально-економічних чинників формування та розвитку інтелектуального капіталу найвагомішого значення набувають у контексті формування економіки знань тенденції розвитку сфери освіти, культури та науки. Тенденції розвитку освітньої сфери в нашій країні у 1991-2005 рр. можна характеризувати як переважно негативні: скорочення порівняно з докризовими роками частки охоплення дітей дошкільними закладами освіти (49 % до загальної кількості дітей відповідного віку, тоді як у 1990 р. цей показник становив 57 %⁶); зниження доступності якісної середньої та вищої освіти для населення сільської місцевості; зниження інтересу до природничих та математичних наук, хоча саме вони визначають конкурентні переваги в інтелектуальній інноваційній діяльності, і т.д.

Також позитивними моментами є технологічна доступність освіти; поширення мережі недержавних навчальних закладів; модернізація сфери освіти, у тому числі у зв'язку з приєднанням України до Болонського процесу.[5]

Доступність освіти обґрунтовується не тільки технологічними чинниками але й формами фінансування. Основним джерелом капіталовкладень в освітянську діяльність у світі є кошти приватного сектора. Саме тому, світовий банк проявляє піклування щодо розвитку приватного сектора в Україні. До того ж частка виділених позичок призначено на потреби фінансування бізнес освіти. Так, у 2002 р. Світовий банк прийняв рішення про виділення Україні позики для фінансування проекту розвитку приватного сектора. Програма розрахована на 8 років, складається з двох траншів по 30 млн. дол. кожний. Першу частину кредиту скеровується для створення основ розвитку приватного середовища та фінансування освіти українських бізнес-менеджерів та консультантів. Вважають, що підвищення професійного рівня підприємців позитивно впливатиме на зростання активності в приватному секторі економіки та на ефективність реструктуризації української економіки [6].

Низький рівень соціальних стандартів в Україні вважається однією із головних проблем, що істотно ускладнюють вступ нашої країни до ЄС. Саме тому соціальна переорієнтація економічної політики, що має ґрунтуватися, передусім, на пріоритетах людського розвитку, визначена Президентом одним із чотирьох головних пріоритетів державної стратегії соціально-економічного розвитку України до 2015 р.

Реалізація завдань Стратегії щодо пріоритетів людського розвитку спрямована на вирішення таких важливих проблем українського суспільства, як забезпечення зростання рівня життя і доходів населення, формування середнього класу та подолання бідності, забезпечення повної продуктивної зайнятості населення, якісної освіти, медичного обслуговування, поліпшення якісних характеристик людського потенціалу України. Стратегія соціально-економічного розвитку України до 2015 р. реалізуючи основні ідеї сучасної концепції людського розвитку та Цілі Розвитку Тисячоліття, розглядає розвиток людського потенціалу як власне мету і критерій суспільного прогресу та економічного зростання в країні [5].

Основне стратегічне завдання наступного етапу розвитку українського суспільства полягає в інтеграції у європейський простір, наближенні до кращих світових стандартів якості життя, повній реалізації можливостей повноцінного розвитку, забезпеченні прав і свобод громадян України. Необхідною передумовою для цього є забезпечення якісної освіти впродовж всього життя, збереження здоров'я нації, вихід із демографічної кризи.

Нині українська вища школа активно реформується. Ці зміни особливо значні у системі економічної освіти. Реформи орієнтовані на вимоги Болонського процесу і пов'язані з майбутнім вступом до європейського освітнього простору.

Серед визначальних елементів конкурентоспроможності економіки є якість освітньої системи, яка забезпечує розвиток інтелектуального потенціалу суспільства. Сучасний ринок праці як внутрішній, так і міжнародний ставить свої вимоги до рівня підготовки менеджерського персоналу. Розвиток вітчизняної освітньої системи повинен відповідати вимогам Болонського процесу, що забезпечить кореляцію між вимогами ринку праці (попитом) і рівнем знань спеціалістів[1].

Нині в країні існує необхідність у підвищенні загального професійно-освітнього рівня працюючих, що дасть змогу утворити середовище, яке легко сприйматиме нові ідеї, легко адаптуватиме та створюватиме нові знання. А це, по-своєму, є основою інноваційного розвитку, умовою сприйняття нововведення.

Недоліки української менеджмент-освіти такі[3]:

- відсутність довготривалих традицій вивчення менеджменту;
- невідповідність навчальних програм міжнародним стандартам;
- нестача і недостатня кваліфікація професорсько-викладацького складу;
- недостатня кількість затребуваних фахівців;
- низька середня якість підготовки студентів;
- невідповідність світовому рівню підготовки фахівців у переважній більшості ВНЗ.

Треба визнати, що недоліки українського ринку освітніх послуг у галузі менеджменту значніші, ніж переваги.

Серед переваг української менеджмент-освіти:

- фундаментальна базова освіта;
- мережа спеціалізованих базових шкіл, коледжів у структурі університетів.

Для перевірки справедливості наведеного співвідношення переваг і недоліків ринку освітніх послуг ми провели авторське дослідження, у травні 2007 р. Лабораторія консалтингово-маркетингових послуг провела первинне

дослідження думки працедавців на предмет виявлення стимулювальних чинників мотивації при виборі найбільш конкурентоспроможних працівників (носіїв інтелектуального капіталу) (табл. 1).

Табл. 1. Оцінки вагомості критерію фаховості випускників*

Фактор	Ступінь важливості критерію	Оцінка цього критерію, що притаманна випускникам
Широка загальна підготовка випускника	8,1	7,8
Фахові знання випускника у вузькій галузі спеціалізації, що передбачено його роботою	8,5	8,1
Практичні навички випускника	8,9	6,8
Аналітичні здібності	7,6	7,1
Вміння працювати у невизначеному середовищі	7,5	6,5
Високі результати випускника під час навчання	6,4	7,2
Психологічні індивідуальні параметри випускника, які відповідають специфіці роботи	9,1	7,2
Розкутість та відсутність комплексів	7,3	5,2
Здатність до самоосвіти	9,4	7,1
Інші параметри:	5	5

Примітка: *Респондентам пропонувалось оцінити чинники за 10-бальною шкалою, де 1 – найменший показник, а 10 – найвищий.

Проведене дослідження також дало змогу виявити такі основні тенденції на ринку працедавців (див. табл. 1):

1. Виявлено невідповідність реальних показників (див. табл. 1, кол. 3), які притаманні випускникам, еталонним значенням (див. табл. 1, кол. 2), які хочуть бачити працедавці.
2. Серед основних чинників, які беруться до уваги є психологічні та індивідуальні параметри випускника, практичні навички випускника, аналітичні здібності студентів, фахові знання у спеціалізації. Такі характеристики свідчать про доцільність комплексного підходу до підготовки спеціаліста у вищій школі та ефективного поєднання навчальної, наукової, організаційної та виховної роботи.

Отже, основним імперативом сучасного цивілізаційного прогресу є всебічний розвиток людського потенціалу. Це головна складова національного багатства і рушійна сила суспільного поступу, визначальний критерій оцінки його рівня. Світовою практикою доведено, що інвестиції в людський капітал – найефективніші. Саме цим зумовлюється нова якість економічного зростання, яка утвердилася за останні десятиріччя в розвинених країнах. У Західній Європі цей компонент забезпечує близько 75 % приросту національного багатства.

Базова передумова розвитку і примноження людського капіталу в Україні полягає в розробленні та реалізації широкомасштабної довгострокової стратегії модернізації всієї системи освіти, наближення її якості до стандартів ЄС, потреб внутрішнього розвитку держави та суспільства, ринкової економіки. У цій визначальній сфері сучасного цивілізаційного прогресу наші позиції досить вагомі, і їх потрібно зберегти та зміцнити. Молоді люди повинні мати рівні і дедалі ширші можливості отримання якісної освіти, у т.ч. вищої,

незалежно від доходів та матеріального стану їхніх сімей. Потрібно сформувати таке середовище, у якому позиції кожної людини, її суспільний статус визначалися б передусім рівнем освіченості, набутими знаннями і вмінням застосовувати їх на практиці.

Висновки дослідження. Таким чином можемо зробити висновок про те, що роль освіти має проявлятися не тільки в пізнавальній та інформаційній функції, але й практичній адаптації учнівської та студентської молоді до реальних умов ринку для можливості застосування власного інтелектуального капіталу. Тому ми пропонуємо розглядати роль освіти у формуванні та розвитку інтелектуального капіталу у створенні ефективної системи взаємодії працедавців бізнесу та навчальних закладів; створення ефективних науково-практичних комплексів, які дають змогу наблизити критерії фаховості випускників навчальних закладів до еталонних вимог по цих критеріях, що ставлять працедавці.

Література

1. Бородин Е. Человеческий капитал как основной источник роста// Экономика Украины 2003, № 7. – С. 25-28.
2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Знання, КОО, 2001. – 254 с.
3. Зинов В., Сафарян К. Интеллектуальный капитал как базовая характеристика стоимости бизнеса// Интеллектуальна власність – 2001, № 5-6. – С. 45-49.
4. Интеллектуальна власність в Україні: проблеми теорії і практики/ Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. НАН України Ужгородського ДІ інформатики, економіки і права; За заг. ред. Ю.С. Шемшученка, Ю. Бошицького. – К.: Либідь, 2002. – 424 с.
5. Маркова Н. Дослідження тенденцій формування інтелектуальних складових людського капіталу// Науково-економічний та суспільно-політичний журн. Україна: аспекти праці. – 2005, № 3. – С. 38-41.
6. Право інтелектуальної власності: Академічний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., перероблене та доповнене. – К.: Концерн "Вид-ий Дім "Ін Юре", 2004. – 672 с.

УДК 377.001.73 (100)

Здобувач О.В. Босак – Інститут
регіональних досліджень НАН України

СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Закцентовано увагу на світовому досвіді запровадження окремих квазіринкових механізмів фінансування професійної освіти, окреслено можливості його використання в Україні. Проаналізовано світовий досвід розвитку освітнього кредитування, а саме моделі з використанням так званих освітніх ваучерів, освітніх кредитів, освітніх депозитних вкладів у комерційних банках, укладання субдоговорів із комерційними організаціями на виконання окремих елементів підготовки за навчальними планами тощо.

Ключові слова: професійна освіта, квазіринковий механізм, моніторинг ринку, освітній ваучер, освітнє кредитування.

Competitor O.V. Bosak – Institute of regional researches of NAS of Ukraine

World experience of reformation of the system of trade education

The article outlines introduction of world experience of special quasi-market mechanisms for higher education financing and opportunities of their adoption in Ukraine. The